

Seie iemerlich ermordet haben, Und alle in die Maess begraben – het beeld van „de Spanjaarden“ bij Franz Hogenberg

Kristina Hartfiel

De Keulse kopergraveur en uitgever Franz Hogenberg (1538-1590) legde de gebeurtenissen in de Maas-Rijnstreek tijdens de eerste decennia van de Tachtigjarige Oorlog in woord en beeld vast. Deze “Geschichtsblätter” zijn op één blad gedrukt met een dominerende afbeelding. Op de manier van een pamflet werden ze ingezet als nieuwsmedium. Deze beeldverslagen waren niet alleen apart, maar ook als hele reeks verkrijgbaar. In aansluiting op andere studies (onder andere Cilleßen: 2006; Arnarde: 2008; Voges: 2019) wil betogen dat Hogenberg de geschiedenis is ingegaan als nieuwsbron, wat ik aan de hand van een voorbeeld wil laten zien. De kopergraveur was door zijn afbeelding van de geschiedenis van doorslaggevende betekenis voor de historiographie en voor het beeldgeheugen van de Tachtigjarige Oorlog.

Tijdens mijn lezing wil ik de intermediale voorstelling van “de Spanjaarden” in de nieuwsberichten van Hogenberg analyseren. Welke beelden creëerde de tijdgenoot Hogenberg en welke juist niet? Hoe werden “de Spanjaarden” in het Rijk waargenomen en hoe werden ze in beeld gebracht? Wie was bij het ontstaan en de verspreiding van dit beeld betrokken en welke impact had het door Hogenberg gevormde beeld van “de Spanjaarden”? Om antwoorden op deze vragen te vinden, maak ik gebruik van het blad *Einnahme von Roermond durch den Prinzen von Oranien* (Hellwig, Serie VI., Nr. 134: 4.8.1572) en vergelijk het met *Wüthen der Spanier in Oudewater* (Hellwig, Serie VI., Nr. 157: 8.8.1575) uit dezelfde prentenserie en met nog andere “Geschichtsblätter” van Hogenberg (bijv. Hellwig, Serie VI., Nr. 137: Mecheln 1572; Hellwig, Serie VI., Nr. 139: Naarden 1572; Hellwig, Serie VII., Nr. 171: Antwerpen 1576); Hellwig, Serie IX, Nr. 290: Junkersdorf 1586).

Hoewel tijdens de inname van Roermond alleen het beleg werd getoond, staat op de prent met de gebeurtenissen in Oudewater de mateloze gewelddadigheid van de Spaanse troepen op de voorgrond. En deze prent vormt geen uitzondering: Hogenberg beklemtoonde telkens weer expliciet de gruweldaden van de Spaanse soldaten en beeldde deze af, zoals bijvoorbeeld in de berichten over het beleg en de inname van Maastricht door de hertog van Parma (Hellwig, Serie VII, Nr. 215f: April-Juni 1579)). De prenten over de inname van Maastricht zijn een voorbeeld van een brede aandacht die in nieuwsmedia aan de “Spaanse tirannie” werd besteed en die wij aan de hand van de contemporaine verslaggeving kunnen begrijpen. Met deze visualiserings droeg de Vlaamse godsdienstvluchteling en Keulse burger Hogenberg bij aan het ontstaan van de *leyenda negra*.

„Seie iemerlich ermordet haben, Und alle in die Maess begraben.“ Das Bild „der Spanier“ bei Franz Hogenberg

Kristina Hartfiel

Der Kölner Kupferstecher und Verleger Franz Hogenberg (1538-1590) hielt die Ereignisse im Rhein-Maas-Raum während der ersten Jahrzehnte des Achtzigjährigen Krieges in Text und Bild fest. Diese »Geschichtsblätter« sind Einblattdrucke, die von Bildern dominiert werden. In der Art eines Flugblattes fungierten sie als Nachrichtenmedium. Die Bildberichte konnten jedoch nicht nur einzeln, sondern ebenso auch als Serie erworben werden. Damit schrieb Hogenberg gleichsam Geschichte, wie ich in Anlehnung an andere Arbeiten (u.a. Cilleßen: 2006; Arnarde: 2008; Voges: 2019) argumentiere und beispielhaft zeigen werde. Der Kupferstecher prägte mit seinem visuellen Geschichtsbild wesentlich die Historiographie und das Bildgedächtnis des Achtzigjährigen Krieges.

In meinem Vortrag werde ich die intermediale Darstellung »der Spanier« in den Hogenbergschen Ereignisberichten analysieren. Welche Bilder schuf der Zeitgenosse Hogenberg und welche eben nicht? Wie wurden die Spanier im Reich wahrgenommen und verbildlicht? Wer war an der Entstehung und Durchsetzung dieser Bildlichkeit beteiligt und welche Wirkung hatte das ‚Spanier-Bild‘ des Kölners? Um Antworten auf diese Fragen zu finden, ziehe ich als Beispiel zunächst das Blatt zur Einnahme von Roermond durch den Prinzen von Oranien (Hellwig, Serie VI., Nr. 134: 4.8.1572) heran und vergleiche es mit dem Wüten der Spanier in Oudewater (Hellwig, Serie VI., Nr. 157: 8.8.1575) in der gleichen Bild-Serie sowie mit weiteren Geschichtsblättern Hogenbergs (z.B.: Hellwig, Serie VI., Nr. 137: Mecheln 1572; Hellwig, Serie VI., Nr. 139: Naarden 1572; Hellwig, Serie VII., Nr. 171: Antwerpen 1576); Hellwig, Serie IX, Nr. 290: Junkersdorf 1586).

Während bei der Einnahme von Roermond lediglich die Belagerung gezeigt wird, steht auf dem Blatt zu den Ereignissen in Oudewater die unermessliche Gewalt der spanischen Truppen im Vordergrund. Und das Blatt ist kein Einzelfall: Hogenberg betonte und verbildlichte immer wieder explizit die Gräueltaten der spanischen Soldaten, so zum Beispiel auch in den Berichten zur Belagerung und Einnahme von Maastricht durch den Herzog von Parma (Hellwig, Serie VII, Nr. 215f: April-Juni 1579). Die Blätter zur Eroberung von Maastricht sind Beispiel einer umfassenden medialen Aufmerksamkeit, die der »Spanischen Tyrannei« zukam und sich an der zeitgenössischen Berichterstattung nachvollziehen lässt. Damit bediente der flämische Glaubensflüchtling und Kölner Bürger Hogenberg die leyenda negra.